TEKST • SARAH VAN DER MAAS

BRUTE BOOTKAPERS *en een* BLANKE BUIT

Over hoe Europeanen tot slaaf werden gemaakt

Golf van Biskaje, 1715. Twee Barbarijse piratenschepen snijden door de golven. Tevreden leunen de matrozen over de reling. De Engelse vrachtschepen die ze hebben overmeesterd zijn al naar Marokko gestuurd, maar de werkelijke buit zit nog in het ruim van de piratenboten: de gevangengenomen Engelse bemanning, die een mooie duit kan opleveren op de slavenmarkt. Onder hen bevindt zich de elfjarige Thomas Pellow, die zich vertwijfeld afvraagt welk lot hem te wachten staat. Zal hij zijn ouders en zusjes in Cornwall ooit nog terugzien?

De Barbarijse kust was berucht. Uitgestrekt over de grenzen van het huidige Marokko, Algerije, Tunesië en West-Libië bevond zich in de periode 1500 tot 1800 n.Chr. een gebied dat elke zeevaarder de stuipen op het lijf joeg. Het bestond uit verschillende kleinere staten. Officieel stonden deze onder gezag van het Ottomaanse Rijk, maar de werkelijke macht was in handen van de plaatselijke beis. Deze hoge legerofficieren en bestuurders hadden hun macht en rijkdom vooral aan één ding te danken: slavenhandel.

SLAVENKUST

Eeuwenlang stond de Noord-Afrikaanse kust bekend om haar slavenmarkten. Rond 700, de tijd waarin de islam zich in deze contreien verspreidde, begonnen haar inwoners ook schepen te overvallen en de bemanning tot slaaf te maken. Behalve een manier om geld te verdienen was dit een snelle methode om niet-moslims (gedwongen) tot de islam te bekeren. Deze praktijk kreeg in de zestiende eeuw een extra impuls, toen Joden en Moren, de overwegend islamitische inwoners van het Iberisch Schiereiland, zich massaal in de Noord-Afrika vestigden omdat ze op de vlucht waren voor de Spaanse inquisitie. Zij zonnen op wraak en brachten bovendien geavanceerde scheepvaartkennis mee om die wraak ten uitvoer te brengen. Vanaf dat moment was geen schip op de Middellandse Zee meer veilig.

WIT GOUD

Thomas Pellow verlangde naar vrijheid. Hij was nog maar elf jaar toen hij in 1715 op de *Francis*, het schip van zijn oom, uitvoer voor zijn zeedoop: een handelsreis naar Genua (Italië). De *Francis* was al op de terugweg toen plotseling twee scheepjes achter haar opdoken. Het waren 'xebecs': vlugge, lage zeilschepen die hun slachtoffers lange tijd onopgemerkt konden achtervolgen.

De matrozen waren te overrompeld om te vechten. In een oogwenk stond piratenkapitein Ali Hakem aan boord van het Engelse schip en nam de bemanning gevangen. Elk bloedvergieten betekende verlies voor de kaperkapitein. Een gezonde gevangene bracht op de markt namelijk al snel zo'n 35 pond op (ter vergelijking: een gemiddelde winkelier in Londen verdiende in die tijd zo'n 10 pond per jaar). Dat er voor een slaaf zoveel geld werd neergeteld, was niet alleen omdat hij een goedkope werkkracht was.

Wie het geluk had een matroos uit welgestelde kringen te bemachtigen, kon van diens familie een grote som losgeld vragen. Omdat de meeste gezinnen die prijs niet konden betalen, kochten ook regeringen of liefdadigheidsinstellingen regelmatig bemanningen vrij, vaak voor gigantische bedragen. Blanke vrouwen kostten soms meer dan duizend pond (omgerekend ruim 180.000 hedendaagse euro's) – een bedrag waarvoor een gemiddelde Londenaar zo'n honderd jaar zou moeten werken!

Vaak werd gesproken over 'christenslaven' die in handen van 'moslimpiraten' vielen. Het was de zeerovers waarschijnlijk veel meer om geld dan om ras of religie te doen. Om onderscheid te maken met de trans-Atlantische slavenhandel in zwarte Afrikanen worden de Barbarijse praktijken echter aangeduid als witte slavernij, ondanks dat blanke gevangenen waarschijnlijk maar een relatief klein deel van het totale aantal Barbarijse slaven vormden. Geschat wordt dat in deze periode 1 tot 1,25 miljoen Europeanen als 'wit goud' werden verkocht. Velen van hen waren, zoals Thomas, zeelieden. Maar de Barbarijers zwierven steeds verder bij hun bases vandaan en overvielen daarbij dorpen langs de kusten van Portugal, Nederland, Engeland en zelfs IJsland. Zo slopen in de nacht van 20 juni 1631 meer dan tweehonderd gewapende piraten aan land bij het Ierse plaatsje Baltimore en stormden de huizen binnen. Alle mannen, vrouwen en kinderen werden meegenomen. Op deze manier raakten complete dorpen ontvolkt.

GEKETEND AAN GALEIEN

Thomas en zijn metgezellen kwamen aan land in Salé, een zeeroversnest langs de westkust van Marokko. Hier kregen ze een zware ijzeren ring om hun enkel om hun nieuwe sociale status te benadrukken. Daarna werden ze volgens Barbarijse traditie in een triomfmars door de stad geleid – bespot en bespuugd door de massaal toegestroomde inwoners. Tot slot werden de kersverse slaven ondergebracht in de mazmorra's: ondergrondse cellen waarin ze opeengepropt in stank en hitte moesten wachten totdat ze werden verkocht.

De slavenmarkt zelf was al even mensonterend. Half ontkleed moesten de gevangenen staan, rennen en springen om potentiële kopers hun goede conditie te tonen. Na de veiling begon het slavenleven pas echt. Vrouwen werden gedwongen tot huishoudelijk werk of belandden in de harem van de plaatselijke machthebber. Kinderen werden als moslims opgevoed en dikwijls ondergebracht in het slavenkorps van het Ottomaanse leger. Voor de mannen wachtte zwaar werk in steengroeven of op bouwplaatsen. Sommige belandden op de galeien, waar ze met boeien achter de roeiriemen werden vastgeketend en hun plek zelfs niet mochten verlaten om te slapen of hun behoefte te doen. Opzieners met gesels waren altijd aanwezig om roeiers, sjouwers en speciemengers tot ijver aan te sporen.

VERGETEN

De jonge Thomas wachtte echter een ander lot. Hij en zijn makkers werden, zoals alle slaven die door Marokkaanse piraten werden buitgemaakt, eigendom van sultan Moulay Ismail. De sultan droomde ervan het grootste paleis ter wereld te bouwen. Ten minste 2500 blanke slaven werkten daarom vijftien uur per dag op het kilometersgrote bouwterrein, overgeleverd aan de grillen van Moulay Ismail zelf, die op zijn dagelijkse inspecties regelmatig mensen het hoofd afsloeg.

Thomas kwam door een toeval in de gunst van de sultan te staan. Hij was aangesteld als bewaker van diens harem en had de opdracht daar niemand binnen te laten. Toen op een nacht de sultan zelf toegang eiste en Thomas weigerde zijn strikte orders ongehoorzaam te zijn, was Moulay Ismail zo onder de indruk van de trouw van zijn paleisslaaf dat hij hem opnam in zijn hofhouding.
Maar dat betekende niet dat het harde slavenleven hem bespaard bleef. Zo weigerde hij zich aanvankelijk tot de islam te bekeren, waarna hij dagelijks met een stok op zijn voetzolen werd afgeranseld – een beproefde straf in Barbarijse streken. Na maanden van mishandeling zwichtte de jongen en zwoer, zoals veel van zijn lotgenoten, het christendom af. Hoewel bekeerlingen over het algemeen meer vrijheid genoten dan hun medeslaven, verloren ze het recht om vrijgekocht te worden door hun regering. Overgaan tot de islam betekende dus dat de weg naar huis voor altijd was afgesloten.
Intussen bleven duizenden gevangengenomen Britten, Fransen en Hollanders hopen op interventie door hun vaderland. ‘Ik vrees echter dat alle christenen in Engeland ons vergeten zijn’, schreef John Wildon, eveneens gevangengenomen in Marokko aan het begin van de achttiende eeuw, ‘omdat ze ons geen enkele hulp hebben gezonden sinds we slaven werden.’

BAKKEN MET BESCHERMGELD

Dat overheden niets voor hun gevangen onderdanen deden, was niet waar. Regelmatig probeerden vorsten verdragen te sluiten met de Barbarijse machthebbers. Kerken en religieuze orden zamelden geld in voor het vrijkopen van slaven. Hier en daar trad men met geweld tegen de zeerovers op.
In de achttiende eeuw was de macht van de Barbarijers echter zo groot dat Europese zeemachten zich niet langer tegenover hen konden handhaven. Veel landen betaalden daarom een schatting om aanvallen af te kopen. Op een gegeven moment ging bijna twintig procent van het federale budget van de Verenigde Staten op aan dit zeeroverstribuut. Daarom weigerde president Jefferson in 1801 nog langer beschermgeld te betalen. Hierop verklaarde Tripoli hem de oorlog. Jefferson was hier echter op voorbereid en had in de voorafgaande jaren een complete gevechtsklare marinevloot opgebouwd, die hij nu op Tripoli af stuurde. Deze Eerste Barbarijse Oorlog duurde tot 1805, toen de Amerikanen, geholpen door Zweden en Sicilië, de Tripoliaanse stad Derna innamen. Op het vredesverdrag volgde de bevrijding van alle gevangen Amerikaanse zeelieden. Ook hoefden de VS voortaan geen schatting meer af te dragen.

De slavenmarkt was mensonterend, maar na de veiling begon het slavenleven pas echt.

HANDELSVERBOD

Maar juist toen de zaken met Tripoli geregeld waren, begon Algiers opnieuw Amerikaanse schepen aan te vallen. Zo kwam het in 1815 tot een Tweede Barbarijse Oorlog, waarin de VS de plaatselijke vorst met succes een verdrag afdwong (met de bedreiging de stad Algiers te vernietigen). Toen Engeland echter een vergelijkbare afspraak met de Barbarijse Staten maakte, lag Algiers opnieuw dwars. Een Nederlands-Engelse vloot bombardeerde daaropvolgend de havenstad. Dit leidde in 1816 tot een overeenkomst waarbij alle handel in Europeanen werd verboden.
Het toppunt van de zeeroversmacht was voorbij. In respectievelijk 1830 en 1831 werden Algiers en Tunis door Frankrijk gekoloniseerd, en niet veel later keerde Tripoli terug onder Ottomaans gezag.
Met het einde van de zelfstandigheid van de Barbarijse staten eindigde ook hun slavenhandel voorgoed.
Thomas Pellow wachtte dat niet af. Hij wist in 1738 op eigen houtje te ontsnappen uit het slavenleger van de sultan en zette na 23 jaar eindelijk weer voet op Engelse bodem, waar hij als een held werd onthaald. Hij was een van de weinigen die terugkeerden. Maar voor zijn oom, menig scheepskameraad en duizenden medegevangenen kwam het einde van de slavernij veel te laat. w

NIETS NIEUWS ONDER DE ZON

WITTE SLAVERNIJ DOOR DE EEUWEN HEEN

De term ‘witte slavernij’ wordt vooral gebruikt in verband met de Barbarijse piraterij. Maar slavernij en dwangarbeid van blanke Europeanen kent een veel langere geschiedenis.

In het Romeinse Rijk werden overwonnen volken en stammen reeds als buit weggevoerd en verkocht, ongeacht hun huidtint of etniciteit. Ook Perzië, Mongolië, China en Sparta hadden slavenhandel bedreven waarbij huidskleur niet uitmaakte. De middeleeuwse horigheid, waarbij boeren voor hun heer moesten werken op land dat ze niet zelf bezaten en niet vrij waren om te gaan en staan waar ze wilden, wordt eveneens onder slavernij gerekend. Hoewel mensenhandel in de negentiende eeuw wereldwijd werd afgeschaft, komen vormen van slavernij ook tegenwoordig nog voor. Het gaat dan met name over gedwongen prostitutie of mensenmokkel. Organisaties als International Justice Mission (IJM) doen er alles aan om hier een einde aan te maken. Je kunt zelf ook je steentje bijdragen, bijvoorbeeld door hele goedkope kleding uit fabrieken in derdewereldlanden links te laten liggen, of ‘slaafvrije’ chocolade te kopen. w

OPPORTUNISTISCHE BEKEERLINGEN

KAPERKAPITEINS UIT EEN KIKKERLANDJE

Niet alle Barbarijse zeerovers waren afkomstig uit Noord-Afrika. Bijna de helft van hen bestond uit bekeerlingen: Europese zeelieden die zich uit zucht naar avontuur of rijkdom bij de vloot aansloten.

Een van de beruchtste kaperkapiteins was Jan Janszoon van Haarlem (1570-1641). Hij bekeerde zich in 1620 tot de islam en werd onder de naam Moerad Raïs admiraal van de vloot van Salé (Noordwest-Marokko). Tijdens zijn loopbaan voerde hij tientallen rooftochten uit, waarvan hij schatrijk werd. Andere kapers van vaderlandse bodem waren Simon de Danser (1577-1611), een kapitein die weigerde Hollandse schepen aan te vallen, en Ivan de Veenboer (overleden: 1620), die na zijn bekering de naam Soliman Reis aannam. w

• WEET MEER:
www.weet-magazine.nl/weet-meer